

■ KATJA PULKKINEN

Porosta riittää materiaalia niin perinne käsityöhön kuin uusiin tuotekehittelyihin. Kotimaisen poromateriaalin käytölle saadaan tehoa erilaisista hankkeista.

■ Pohjoisen metsissä ja tuntureilla laiduntaa monipuolinen raaka-ainepaketti. Poro on edelleen monipuolisessa käytössä – lopputuotteina siitä käytetään niin liha, taljat, sarvet kuin luita ja koparaakin.

Kiinnostusta porotuotteille löytyy markkinoilta, ja materiaalikäytön muokkaamista yritystoimintaan sopivaksi tuetaan monin erilaisin projektein.

Perinteisesti poroa on käytetty esimerkiksi kenkien, käsineiden, puukkojen ja pienten tarve-esineiden valmistukseen. Etenkin saamelainen käsityöperinne on rikas ja elinvoimainen. Poromateriaaleista tehdään paljon myös muuta kuin saamelaiskäsityötä. Poromateriaaleja käytetään paljon sekä käyttöesineiden valmistuksessa että taidekäsityössä. Työmenetelmät ovat kuitenkin etenkin nahkan ja taljojen osalta toimineet etupäässä pienimuotoisessa kotitarvetuotannossa, ja niiden valjastaminen kannattavaan yritystoimintaan vaatii menetelmien kehittämistä ja tuotteistamista.

KAATOPAIKALLE
EI LÄHES MITÄÄN

Porotuote pesee ekologisuudessa monen muun tuotteen. Valmistusprosessi on huomattavan puhdas. Sekä pajuparkki että poronkarvat sopivat kompostoitaviksi ja kuohkeuttamaan kompostia.

Laura Niskanen

Poro käytetään kopar

Koparoista, poron tummista kynsistä, voi valmistaa esimerkiksi koruja. Karvan ja koparan jatkokäytön kehittäminen on kuitenkin muihin poromateriaaleihin verrattuna vielä alkuvaiheessa.

Karvoja on käytetty muun muassa istuinalusten täytteenä. Ontto poronkarva on erinomainen lämpöeriste. Karvoja on kokeiltu hyvällä menestyksellä myös mullan kuohkeuttajana kasvimaalla sekä kohopenkkeinä mansikkaviljelyksillä. Paljon muuta ei järkevästi käytetystä porosta jätteenä jääkään, lukuun ottamatta pikukuita ja teurasjätettä. Karvakenkä, nutukas, on pohjoisen talvessa tavallinen näky. Nutukas on erityisen

Karvakengät kuistilla odottamassa käyttäjiänsä.

lämmen ja mukava jalkine, ja pesee eräkäytössä modernit kilpailijansa. Kengän valmistusprosessi on kuitenkin työläs. Monesti kengät tehdäänkin itse perhepiirissä joko kotona tai kansalaisopistojen suosituilla karvakenkäkursseilla, tai ne ostetaan tutulta tekijältä. Myynnissä karvakenkiä näkyy vähän jos ollenkaan – pitkä valmistusprosessi ei ole edesauttanut nutukkaan taivalta varsinaiseksi yritystuotteeksi.

Karvakenkien valmistusta on pyritty tehostamaan nutukas-projektilla, joka toteutettiin vuosina 2008–2009. Sen aikana kehitettiin menetelmiä nahkojen koneompelua varten sekä kone, Näskämatic, koipinahkojen kaavintaa eli näskäämistä varten. Näskämaticceja löytyy Suomesta kolme, mutta pääosin kengät työstehtään vielä käsin. Kone ei toimi kaikenikäisten nahkojen kanssa, ja perinteisiä käsiompelua perustuvia työtajokin halutaan pitää elävänä.

Suomessa on noin 200 000 poroa. Poronlihan kulutus on noin prosentti maan lihankäytöstä. Moni porontuottaja myy lihat käsittelemättöminä jatkojalostajille tai suoraan kuluttajille paloitetuna, vakuumpakattuna ja kotiin kuljetettuna.

Ivalojoen Poro Oy, poronkasvattajien yhteisyritys, jalostaa tuotteita oman lihanleikkaamon

Merita Kustula

Ivalojoen Poro poroherkkua: maksamakkaraa, kylmäsavuleikettä, lämminsavua ja juustobalkania. Takana metvurstia ja lihapullia.

karva. Tämä tapahtuu perinteisesti nivottamalla, eli mädättämällä taljaa juuri sopivan verran, jotta karva irtoaa. Nivotustiloja ei voi suositella herkkänenäisille, mutta perinteinen työstömenetelmä ei käytännössä tuota päästöjä, eikä poronkarvaa kummoisempaa jätettä.

Vuosina 2006–2008 toteutetussa Sisnaa – poronahkaa -hankkeessa luotiin nahankäsittelyopas ja nahanmuokkaamotila, jossa sisnanvalmistuksen osa-alueita on osittain koneistettu. Tarkoituksena on ollut kehittää perinteistä sisnantekoa pienteolliseksi toiminnaksi, kuitenkin ympäristönäkökohdat huomioon ottaen.

Sisnasta valmistetaan esimerkiksi laukkuja, vauvantossuja ja housuja. Etenkin viime vuosina sisnatuotevalikoimaa on pyritty laajentamaan muihin vaatteisiin ja tuotteisiin kuten lampun varjostimiin.

PORODESIGNIA JA SISNAMUOTIA

Nutukas- ja sisnaprojektien lisäksi kehitystyötä on tehty esimerkiksi vuosina 2011–2012 toteutetussa Sarvesta ytimeen -hankkeessa, jossa pyrittiin kehittämään erityisesti sarven ja luun

Laura Niskanen

Koneommeltu sisnalaukku on kestänyt tekijänsä, Laura Niskanen, käytössä jo vuosia.

Perinteinen saamenkäsityö on voimissaan, mutta uudistusten avulla on pyritty parantamaan kotimaisen luonnonmateriaalin hyötykäyttöä yritystoiminnassa ja haettu laajennusta perinteiseen tuoteskaalaan.

Saamelaisalueen koulutuskeskus osallistui Helsingin designpääkaupunkivuoteen järjestämällä saamenkäsityönäyttely RAIDU – Sámi Habmen – saamelaisista muotoilua -tapahtuman. Kiinnostus pohjoista materiaalia ja muotoilua kohtaan näkyi kasvaneina tilausmäärinä tukkuostajilta esimerkiksi sisnalaukkujen suhteen. Tehostuneista tuotantomenetelmistä ja -tiloista toivotaan välinettä vastata kysyntään. ■

lismalalaisen Jouni Luostarisen kädenjälkeä poronsarvesta. Kuvassa vasemmalta perinteinen neulakota, puukko sekä sarvilyötein koristellut rasia ja kuksapari.

Jouni Luostarinen

taloudellista hyötykäyttöä.

Arktinen poro -hankkeessa keskityttiin Venäjän poroelinkeinoon toimijoiden ja alan suomalaisen koulutus- ja yrityssektorin välisen yhteistyön tehostamiseen.

Poro muotiin -hanke tavoitteli porotuotteiden tunnettavuutta, kehitti menetelmiä tuotteiden ompelun koneellistamiseen ja uusien tuotteiden kehittelyyn. Hankkeen tiimoilta järjestettiin muun muassa kenkä- ja korupaja, porodesignkilpailu poroIN ja näyttely poro-Fashion sekä tuotettiin opaskirja ompelukeiluista.

Projekteja ovat rahoittaneet muiden muassa Lapin lääninhallitus, Opetushallitus, valtio sekä Inarin kunta. Niihin on saatu myös EU-tukea.

Denis Barudkin

Käsin kaiverrettuja sarvinappeja, Denis Barudkin, Kautokeino.

aa myöten

avulla. Tämä on mahdollistanut tuotteiden jatkokäsittelyn kotikylässä.

Vuodessa leikkaamalla käsitellään noin 2 400 poroa. Leikkaamalla poro paloitellaan ja siitä tuotetaan muun muassa käristyslihaa ja muita raakalihatuotteita.

Sarvet Ivalojoen porokasvattajat myyvät käsityötarvikkeiksi, taljat menevät etelään Kemian Nahkatarvike Oy:lle jatkojalostukseen ja luut matkaavat leikkaamolta pääosin savustettavaksi eläinruokat tuotantoa varten.

JÄTTEEKSI VAIN KARVATUPPO

Taljat voidaan työstää monin tavoin, joko kasviparkeilla, alunasuolalla tai alumiinilla käsitellen.

Perinteisiä nahanparkitsemismenetelmiä, joissa käytetään vain kasviparkeja, käytetään edelleen laajasti pohjoisessa. Näitä menetelmiä on myös tehostettu laajamittaisempaan tuotantoon silmälläpitäen.

Kasviparkittua poronahkaa kutsutaan sisnaksi. Tavallisin parkkiaine on pajun kuoresta keitetty parkkiliemi, jossa liottamalla ja vuoroin kaapimalla nahka valmistuu.

Ennen parkitsemista taljoista täytyy poistaa